

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВАМ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Нестерова І.А.,

*к.ю.н, доцент кафедри кримінального права та процесу
юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»*

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності у сфері туристичного бізнесу полягає в цілеспрямованій діяльності державних органів, громадських організацій, соціальних груп та окремих громадян, спрямованій на усунення причин та умов вказаної злочинності, а також недопущення вчинення розглядуваних злочинів на різних стадіях протиправної поведінки.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності у сфері туристичного бізнесу можна класифікувати на соціально-економічні (заохочення суспільно-корисних форм економічної поведінки, зменшення податкового навантаження, підвищення мінімального розміру фінансового забезпечення відповідальності турагентів та ін.); правові (удосконалення профільного законодавства, що регулює туристичну діяльність, та кримінального законодавства в частині протидії розглядуваним злочинам); культурно-виховні (роз'яснення норм профільного законодавства, інформування населення про небезпеку стати жертвою шахрайства чи торгівлі людьми, стимулювання законослухняної поведінки платників податків та ін.); організаційно-управлінські (поліпшення прикордонного контролю, підвищення професійного рівня працівників органів державної влади, на які покладено функції запобігання та протидії розглядуваним злочинам, посилення взаємодії між правоохоронними органами, вдосконалення взаємодії правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства та ін.).

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері туристичного бізнесу різняться залежно від специфіки вчинюваних у розглядуваній сфері конкретних діянь. Так, *для запобігання відповідним корупційним діянням доцільно* підвищувати правову грамотність та поінформованість населення; детально встановити механізми вчинення відповідних діянь, роль у них представників туристичних компаній та консульських працівників, тощо. *Заходи, спрямовані на запобігання вчинюваним у розглядуваній сфері шахрайствам, повинні* включати:

вдосконалення профільного законодавства; підвищення мінімального розміру фінансового забезпечення відповідальності турагента; впровадження недержавної добровільної сертифікації турагентів; впровадження Кодексу усталеної ділової практики та правил професійної етики суб'єктів туристичної діяльності; широке інформування населення про цю проблему, акцентування на конкретних рекомендаціях про те, як не стати жертвою шахрайства; протидія надмірній м'якості судової репресії; призначення судами покарання у виді позбавлення права займатися певною діяльністю особам, що вчинили шахрайські дії у розглядуваній сфері тощо. *Серед заходів, спрямованих на запобігання торгівлі людьми:* поліпшення прикордонного контролю; внесення змін до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших актів законодавства в частині удосконалення процедури виявлення і встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; підвищення професійного рівня працівників органів державної влади, які здійснюють повноваження у сфері торгівлі людьми тощо. *Заходи, спрямовані на запобігання податковим злочинам, повинні включати:* оптимізацію податкового тиску; роз'яснення представникам туристичного бізнесу норм податкового законодавства; стимулювання сумлінної сплати ними податків; вдосконалення чинної редакції ст. 212 КК України тощо.

Пріоритетним заходом, спрямованим на запобігання вчинюваним у розглядуваній сфері шахрайствам, вважаємо *вдосконалення профільного законодавства*. Експертами ставиться питання про доцільність підвищення мінімального розміру фінансового забезпечення відповідальності туроператорів, який на сьогодні становить суму, еквівалентну 20000 євро. Цієї суми, отже, вистачить для того, аби гарантувати повноцінний відпочинок за кордоном лише 10 туристам. Висловлюється точка зору, згідно з якою покриття фінансової відповідальності туроператорів перед туристами необхідно встановити на рівні 10% від річного обороту кожного з них¹. Гарантія повинна бути ліквідною, а забезпечення – гарантувати платоспроможність туроператора, але не виступати бар'єром для входження на ринок невеликих суб'єктів². Вважаємо таку пропозицію цілком обґрунтованою, інакше й в майбутньому не уникнути ситуацій, коли туристи не зможуть

¹ Кожухарь И. Советы туристам: как не «прогореть» на покупке тура / Инна Кожухарь // Аргументы и факты. – 7 июля 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aif.ua/society/advice/1202291>

² Гетманцев Д. Фінансово-туристичні піраміди / Данило Гетманцев // Дзеркало тижня. – 21 червня 2013 р. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/business/finansovo-turistichni-piramidi-na-turistichnomu-rinku-pri-poturanni-derzhavi-sklalisy-umovi-spriyatliivi-dlya-zlovzhivan-.html>

отримати компенсацію заподіяних їм збитків за зіпсований відпочинок. Вочевидь, слід погодитись також з тими, які підкреслюють, що сума фінансового забезпечення відповідальності не має стояти на першому місці при визначенні туроператора і турагента. Насамперед повинен бути досвід хоча б кількох років роботи на туристичному ринку, має бути якісний тур-продукт, надійна репутація. Туроператор має народитися в конкурентній боротьбі в ринковому середовищі, а не просто стати ним за гроші¹.

Видається доцільним також підвищити мінімальний розмір фінансового забезпечення відповідальності турагента, який, нагадаємо, на сьогодні становить суму, еквівалентну 2000 євро (ст. 15 Закону України «Про туризм»). Зрозуміло, що відповідна ідея турагентами навряд чи буде прийнята позитивно. Разом з тим, ми переконані, що інтереси споживачів туристичних послуг при прийнятті відповідного рішення для держави повинні бути пріоритетними. Нехай кількість туристичних агентств стане дещо меншою, але відсіяні будуть ті з них, які не спроможні реально покрити своєю відповідальністю збитки, що можуть бути заподіяні туристу. Нині ж мінімальний розмір фінансового забезпечення відповідальності турагента становить вартість одного відпочинку на дорогому зарубіжному курорті, що навряд чи можна визнати прийнятним. Можливо, розмір фінансової гарантії повинен залежати не лише від виду туристичної діяльності, але й від обсягу туристичних послуг, що надаються.

Д. О. Гетманцев зазначає, що за кордоном гарантії добросовісності туроператорів, в тому числі й заборона на нецільове використання грошей туристів оператором, прямо прописані в законодавстві. Такі норми, для прикладу, є в США, що дозволяє значною мірою обмежити діяльність шахраїв на ринку. При цьому, якщо туроператор, в силу об'єктивних обставин, не може негайно переказати партнеру (готелю, авіакомпанії) отримані від клієнта кошти, він зобов'язаний зберігати їх на спеціальному трастовому рахунку в банку, не використовуючи взагалі. Наприклад, в Каліфорнії туроператор не може одержати навіть своєї комісійної винагороди доти, доки документи, які засвідчують право на тур (наприклад, авіаквитки), не будуть на руках у туриста². Подібні обмеження в перспективі доцільно запровадити й в Україні.

¹ Бажал І. Туризм у законі / Ірина Бажал // Дзеркало тижня. – 20 грудня 2002 р. – № 49 (424) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/turizm_u_zakoni.html

² Гетманцев Д. Фінансово-туристичні піраміди / Данило Гетманцев // Дзеркало тижня. – 21 червня 2013 р. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/business/finansovo-turistichni-piramidi-na-turistichnomu-rinku-pri-poturanni-derzhavi-sklalisya-umovi-spriyatlivi-dlya-zlovzhivan-.html>

Вище відзначалося, що в жовтні 2010 року ліцензування турагентської діяльності було скасовано; на сьогодні ліцензуванню підлягає лише туроператорська діяльність. Рішення законодавця скасувати обов'язкове ліцензування турагентської діяльності у професійному середовищі сприйнято неоднозначно. З одного боку, відзначалося, що ліцензування є одним із основних регуляторів якості туристичних послуг¹. З огляду на це більшість споживачів туристичного продукту, а також, що важливо, власників туристичного бізнесу, вказані нововведення зустріли негативно, побоюючись, що «скасування ліцензійних вимог до турагентів призведе до того, що будь-яка фізична особа матиме право у будь-якому місці надавати туристичні послуги і при цьому не нести відповідальність за їхню якість»². Крім того, зазначалося, що поява на туристичному ринку значної кількості нових турагентів, зокрема й тих, які відверто займатимуться шахрайськими аферами, призведе до недобросовісної конкуренції (фальшивої реклами, демпінгових цін, антиреклами проти конкурентів тощо), результатом чого стане виведення з ринку значної частини чесних фірм, зниження рівня довіри туристів до туристичних компаній³. З іншого боку, наголошувалось, що ліцензування давно не виконує функцій, покладених на нього законами України «Про туризм» та «Про ліцензування видів господарської діяльності». Пов'язано це насамперед із згадуваними вище вимогами Закону України «Про туризм», згідно з якими основна відповідальність за якість туристичних послуг покладається на туроператора. Економістами відзначалося, що «фактично ліцензування діяльності турагентів не забезпечувало дієвого контролю за якістю надання туристичних послуг та не стимулювало зростання рівня обслуговування і перетворилося на перевірку відповідності певним формальним вимогам»⁴. До того ж Д. С. Машлякевич та О. М. Литвинов

¹ Герасименко В. Ліцензування туристичної діяльності в Україні у контексті міжнародного досвіду / Віктор Герасименко, Світлана Галасюк // Журнал європейської економіки. – 2011. – Том 10 (№ 4). – С. 405–417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/310353> Трусова Т. С. Проблеми контролю якості туристичних послуг в умовах трансформації економіки / Т. С. Трусова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 124.

² Трусова Т. С. Проблеми контролю якості туристичних послуг в умовах трансформації економіки / Т. С. Трусова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 120.

³ Там же, С. 122.

⁴ Там же, С. 121.

справедливо підкреслюють, що «чим менше ліцензій потрібно надати й чим менше дозволів потрібно одержати, тим менше залишається можливостей для вимагання й давання хабарів»¹. Тому скасування обов'язкового ліцензування турагентської діяльності слід розглядати радше як позитивний, а не негативний крок з боку держави. Разом з тим відповідний крок назустріч підприємцям не повинен негативно відобразитися на якості туристичних послуг.

Вважаємо, що ключову роль тут повинні відіграти закони ринкової економіки. Як вже відзначалося, скасування обов'язкового ліцензування турагентської діяльності спочатку (у 2011–2012 рр.) справді потягнуло за собою зростання кількості вчинюваних представниками турагентств злочинів, однак відповідний ефект був тимчасовим і вже у наступні роки кількість розглядуваних діянь пішла на зменшення. Причина цього, на наш погляд, полягає в тому, що недоброчесні підприємці не витримали конкуренції з тими, хто дбав про свою репутацію. Водночас очікувати, що невдовзі кількість нечесних турагентів зійде на нуль навряд чи правильно. Очевидно, що завжди знайдуться ті, які доволі ліберальні законодавчі вимоги до здійснення відповідної діяльності намагатимуться використати в злочинних цілях. В зв'язку з цим у ситуації, що склалася, варто впроваджувати такий відомий у світовій практиці туристичної діяльності інструмент, як недержавна добровільна сертифікація, тобто створення єдиного центру контролю за якістю послуг, який створюється для того, щоб уникати махінацій у розглядуваній сфері. Для цього потрібно проводити професійну атестацію працівників туристичного бізнесу та вносити турагентів до спеціального реєстру, розміщеного в мережі Інтернет. Забавивши скористатися послугами конкретного турагента, споживач туристичних послуг зможе заздалегідь його перевірити².

Необхідно відзначити, що конкретні кроки в цьому напрямку вже зробила Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ) – перше профе-

¹ Машлякевич Д. С. Стратегії запобігання і протидії корупції в Україні: монографія / Д. С. Машлякевич, О. М. Литвинов ; за загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. – Харків: ТОВ «В деле», 2016. – С.186.

² Герасименко В. Ліцензування туристичної діяльності в Україні у контексті міжнародного досвіду / Віктор Герасименко, Світлана Галасюк // Журнал європейської економіки. – 2011. – Том 10 (№ 4). – С. 405–417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/310353> Трусова Т. С. Проблеми контролю якості туристичних послуг в умовах трансформації економіки / Т. С. Трусова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С.123.

сійне об'єднання суб'єктів туристичної діяльності, створене у 2007 році провідними вітчизняними туроператорами¹. Туроператори-члени АЛТУ запровадили для турагентств недержавну програму «Знак якості АЛТУ», що спрямована на забезпечення підвищення рівня довіри споживачів до турагентств – учасників програми та збільшення обсягу наданих ними туристичних послуг. Ті агентства, які пройшли добровільну перевірку якості обслуговування та відповідають вимогам АЛТУ (здійснюється, зокрема, перевірка приміщень, призначених для обслуговування споживачів туристичного продукту, оцінка кваліфікації персоналу за допомогою тестування тощо²), одержують право використовувати зображення «Знак якості», що підтверджує відповідність турагентства вимогам Асоціації; отримують пріоритетні умови роботи з провідними туроператорами-членами АЛТУ; додаються до загальнодоступного реєстру на сайті Асоціації, який підтверджує участь турагентства у програмі «Знак якості»; беруть участь у рекламно-інформаційній кампанії Асоціації з просування «Знаку якості» у друкованих та електронних ЗМІ, а також на сайтах і в друкованій продукції туроператорів-членів Асоціації; отримують доступ до постійно діючої професійної системи підтвердження кваліфікації персоналу та сприяння поліпшенню якості обслуговування³. Важливо також відзначити, що АЛТУ здійснює постійний моніторинг, плановий та позаплановий контроль дотримання суб'єктами туристичної діяльності, учасниками програми, вимог Асоціації. Підтвердження відповідності діє протягом 12 місяців з дня його видачі.

Отже, впровадження та реалізація окреслених у спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності у сфері туристичного бізнесу може принести відчутні позитивні результати, однак для цього необхідно є цілеспрямована діяльність органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та окремих громадян.

---

¹ Про тестування // Інтернет-сайт Асоціації лідерів турбізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/uk/programa-znak-yakosti-altu/testuvannya-ta.html>

² Порядок добровільної перевірки відповідності суб'єктів туристичної діяльності вимогам програми «Знак якості Асоціації лідерів турбізнесу України» // Інтернет-сайт Асоціації лідерів турбізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/uk/programa-znak-yakosti-altu/zatverdzenij-poryadok-perevirki.html>

³ Про тестування // Інтернет-сайт Асоціації лідерів турбізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/uk/programa-znak-yakosti-altu/testuvannya-ta.html>